

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
Eesti keele osakond

Merlin Tiit

MEIE-NEMAD VASTANDUSE KONSTRUEERIMINE
1992. AASTA POLIITILISTE PROGRAMMIDE NÄITEL
Bakalaureusetöö

Birute Klaas-Lang
Kristiina Praakli

Tartu 2014

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS.....	3
1.1. Uurimisteema kujunemine ja töö eesmärk.....	3
1.2. Töö ülesehitus.....	4
1.3. Uurimislugu.....	5
1.4. Terminoloogia.....	6
1.5. Allikad ja metoodika.....	8
2. TEKSTIANALÜÜSI LÄHTEKOHAD.....	11
2.1. Poliitilise teksti tunnused ja eesmärgid.....	11
2.2. Kriitiline tekstianalüüs.....	13
2.3. Argumentatsioon.....	15
2.3.1. Oma huvi kahandamine.....	17
2.3.2. Aktiivse tegija puudumine.....	18
2.3.3. Äärmuste kasutamine.....	19
2.3.4. Nimetamine ja kategoriseerimine.....	20
3. MEIE-NEMAD VASTANDUSE KONSTRUEERIMINE POLIITILITES PROGRAMMIDES.....	22
3.1. Oma huvi kahandamine poliitilistes programmides.....	22
3.2. Aktiivse tegija puudumine poliitilistes programmides.....	26
3.3. Äärmusliku sõnavara kasutamine poliitilistes programmides.....	28
3.4. Nimetamine ja kategoriseerimine poliitilistes programmides.....	30
KOKKUVÕTE.....	34
Kirjandus.....	36
Summary.....	39

1. SISSEJUHATUS

1.1. Uurimisteema kujunemine ja töö eesmärk

Minu bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida, kuidas 1992. aasta poliitilistes programmides konstrueeritakse argumenteerimisvõtetega *meie-nemad* vastandust. Poliitiliste programmide keelekasutuse uurimise pakkus välja minu juhendaja Birute Klaas-Lang eesti keele seminari seminaritöö teemade all 2013. aasta sügissemestril. Seega käesolev bakalaureusetöö on Eesti keele seminari¹ seminaritöö edasiarendus.

Poliitiliste programmide keelekasutuse uurimine hakkas mind huvitama, kuna mind on alati paelunud, kuidas keeleliste vahenditega teksti kaudu inimeste arvamust mõjutatakse, millised ideoloogiad on tekstidesse peidetud ning kuidas autor lugejatega manipuleerib. Poliitiliste programmide näol on tegemist poliitilise tekstiga ning poliitiline keelekasutus on eelkõige orienteeritud lugeja veenmisele kirjutaja seisukohtades.

Poliitilised tekstid on tihti seotud poliitilise võimuvõitlusega (Kukk 2000: 129), kuna erinevad erakonnad, parteid ja valimisliidud konkureerivad omavahel. Iga poliitiline organisatsioon proovib rõhutada enda tugevusi ning näidata vastaseid negatiivsetena. Sellest lähtuvalt otsustasin oma uurimisteemat kitsendada ning analüüsida, kuidas argumenteerimisvõtetega konstrueeritakse *meie-nemad* vastandust.

Peamised uurimisküsimused, millele töös seoses *meie-nemad* vastanduse konstrueerimisega vastust otsin, on järgnevad: kuidas argumenteerimisvõtetega *meie-nemad* vastandusi luuakse, keda nähakse *meie*-rühma kuuluvatena ja kellele vastandutakse ning miks selliseid *meie-nemad* vastandusi poliitilistes tekstides luuakse.

Käesolev töö paigutub kriitilise tekstianalüüsi raamistikku, lähtudes kriitilise tekstianalüüsi ideest, et tekstidesse on peidetud ideoloogia, mis manipuleerib lugejaga (O'Halloran 2003: 14). Inga Kuke (2000: 135) sõnul näitavad poliitilistes tekstides esinevad retoorilised võtted, et tekstil on strateegilisi eesmärke. Siin töös on vaatluse all neli argumenteerimisvõtet: oma huvi kahandamine; aktiivse tegija puudumine; äärmuste kasutamine; ning nimetamine ja kategoriseerimine. Argumenteerimisvõtete analüüsimisel poliitilistes programmides olen lähtunud kriitilise diskursuseanalüüsi

1 Velsker, Kaljumägi 2013–2014. Eesti keele seminar. Tartu Ülikool.

uurimismeetodist. Valisin analüüsimiseks just need neli argumenteerimisvõtet, kuna nende kaudu tuleb kõige paremini esile *meie-nemad* vastandus. Rohkemate argumenteerimisvõtete hõlmamine oleks bakalaureusetöö jaoks liiga mahuks ning eeldaks põhjalikumat käsitlemist.

Reet Kasik (2002: 7) on välja toonud, et keelekesksemad analüüsimeetodid keskenduvad eeskätt teksti enda tunnustele ning keelekaugemad analüüsimeetodid selgitavad teksti kaudu sotsiaalseid struktuure, suhteid, väärtuseid ja ideoloogiaid. Sellest tulenevalt on siin töös kombineeritud keelekesksem analüüs keelekaugema vaatlusviisiga. Keelekesksema analüüsi alla paigutub tekstis esinevate argumenteerimisvõtete kirjeldamine. Seevastu argumenteerimisvõtete analüüs, mille kaudu avan *meie-nemad* vastanduse konstrueerimist ning uurin, milliseid kategooriaid, tähendusi ja identiteete *meie-* ja *nemad*-rühmadega seostatakse, kuulub keelekaugema lähenemisviisi alla. Selline põimitud lähenemine tuleneb osaliselt püstitatud uurimisküsimustest, kuid ka sellest, et olen keelekeskseid tunnuseid analüüsinud kriitilise diskursuseanalüüsi uurimismeetodiga ning diskursuseanalüüs seostub just keelekaugemate uurimisviisidega (Kasik 2002: 7).

Poliitiliste tekstide keelekasutust on Eestis suhteliselt vähe uuritud, seega minu teiseks eesmärgiks on täita tühimikku teema uurimise seisukohalt. Tahan edasi anda, kuidas autori keelelised valikud kujundavad suhtumisi ja loovad identiteete, kuidas autor teksti kaudu lugejat mõjutab ning kuidas poliitilistes tekstides kategooriaid luuakse.

1.2. Töö ülesehitus

Minu bakalaureusetöö on jaotatud kolmeks peatükiks. Töö sissejuhatavas osas annan ülevaate töö eesmärkidest ning uurimisteema kujunemisest, selgitan lahti töö seisukohalt olulised mõisted, annan ülevaate uurimisloost ning tutvustan töös kasutatud allikaid ja uurimismeetodit. Teises peatükis tutvustan käesoleva töö teoreetilist raamistikku. Annan ülevaate poliitilise teksti tunnustest ning eesmärkidest. Selgitan kriitilise tekstianalüüsi lähtekohti ning tutvustan töös analüüsitavaid argumenteerimisvõtteid. Kolmas peatükk keskendub argumenteerimisvõtete analüüsimisele ning uurib, kuidas argumenteerimisvõtete kaudu poliitilistes programmides *meie-nemad* vastandust konstrueeritakse. Lisaks toon välja, keda nähakse

meie-rühma kuuluvatena ning keda peetakse *nende*-rühmaks. Samuti selgitan, miks selliseid vastandusi luuakse ning kuidas lugejat mõjutada püütakse. Kokkuvõttes annan ülevaate bakalaureusetöö tähtsamatest punktidest ning toon välja empiirilise materjali analüüsi järeldused.

1.3. Uurimislugu

Käesolev töö paigutub kriitilise tekstianalüüsi raamistikku. Sellest lähtuvalt toon järgnevalt välja mõned olulisemad tööd ja uurijad. Rahvusvaheliselt üks tuntumaid kriitilise diskursuse- ja tekstianalüüsi uurijaid ja arendajaid on Norman Fairclough (1992: 3), kelle järgi diskursus ja tekstid mitte ainult ei peegelda sotsiaalset tegelikkust ja suhteid, vaid konstrueerivad maailma ja suhteid. Idee teksti polüfunktsionaalsusest tõi kriitilisesse tekstianalüüsi Michael Alexander Kirkwood Halliday (1994). Hallidaylt võeti omaks idee, et tekst täidab samaaegselt mitmeid funktsioone. See tähendab, et keelekasutuse eesmärgiks ei ole ainult sisu vahendamine, vaid keelekasutuse kaudu väljendab autor oma suhtumist kõnealustesse asjadesse või teistesse inimestesse. (Kasik 2008: 12) Samuti võib kriitilise tekstianalüüsi suuna üheks olulisemaks autoriks pidada T. A. Van Dijki (1996, 2005).

Käesolevas töös analüüsitakse argumenteerimisvõtteid, seega töö seisukohast lähtuvalt võib välja tuua rahvusvaheliselt kaks olulisemat autorit, kes on käsitlenud argumenteerimisvõtteid. Soome uurija Arja Jokinen (1999) on analüüsinud kaitsvat ja ründavat retoorikat ning on kirjeldanud erinevaid argumenteerimisvõtteid. Samuti on argumenteerimisvõtteid puudutanud Jonathan Potter (1996) oma raamatus „Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction“. Jeanne Fahnestock ja Marie Secor (1990) on uurinud *meie*-retoorika erinevaid funktsioone. Samuti on *meie*-retoorikat uurinud Paul Chilton ja Christina Schäffner (1997), analüüsides *meie*-vormi kasutamise eesmäärke.

Kriitiline tekstiuurimine Eestis sai alguse 1990. aastate lõpus (vt Hennoste 2002: 228–229). Seega võib öelda, et kriitiline tekstianalüüs on Eestis suhteliselt uus valdkond. 2002. aastal ilmus tekstianalüüsi erinevaid tahkusi tutvustav artiklikogumik „Tekstid ja taustad“. Samuti on Reet Kasik (2002, 2002a, 2002b) andnud mitmeid ülevaateid kriitilisest tekstianalüüsist ning tekstiuurimisest. Lisaks on Kasik (1996,

2000) käsitletud keelelist mõjutamist reklaamtekstides ning on uurinud reklaamikeelt tekstiliigina.

Eesti uurijatest on argumenteerimisvõtteid käsitletud Kersti Lepajõe (2012: 123), kes on analüüsinud riigieksamikirjandite retoorikat, täpsemalt fakti- ja tunde põhised argumentatsioonid. Samuti on Lepajõe (2011a) käsitletud üldisemalt argumenteeriva teksti omadusi ja keelelisi tunnuseid.

Tartu Ülikoolis on valminud erinevaid töid, mis paigutuvad kriitilise tekstianalüüsi raamistikku. Karen Kuldnokk (2011: 10) on oma doktoritöös „Militaarne retoorika. Argumentatsioon ja keeleline mõjutamine Eesti kaitsepoliitilises diskursuses“ uurinud militaarvaldkonnaga seotud arvamustekstide argumentatsiooni ja retoorikat. Ajalehtede juhtkirjade diskursuserolle analüüsib Kathy Sarapuu (2006) magistritöö „Suhtlustasandi tähendused ajalehtede juhtkirjades. Kriitiline tekstianalüüs“.

Kitsamalt poliitilisi tekste või poliitilist keelekasutust on vähe uuritud. Siiski võib välja tuua mõned tööd. Poliitiliste programmide keelelist külge on uurinud Kristjan Rääk (2001) oma bakalaureusetöös „Poliitiliste programmide keelest“ (Rääk 2002: 115). Eesti olulisimate erakondade valimisprogramme aastatest 1999–2011 on iseloomustanud Martin Mölder (2012). Poliitiliste tekstide tunnuseid ja analüüsivõimalusi on uurinud Inga Kukk (2000). Lisaks on Kukk (2001) käsitletud Eesti rahvuspoliitika osaliste esitamist meedias, keskendudes osaliste nimetamise, kategoriseerimise ja osaliste rollide analüüsimisele. Samal teemal on ka Tartu Ülikoolis valminud Inga Kuke (1999) magistritöö „Eesti Rahvuspoliitika osaliste esitamine meedias. Kriitiline tekstianalüüs“. *Meie*-kategoriseerimise konstrueerimist poliitilises diskursuses on uurinud Andreas Ventsel (2010) oma magistritöös „*Meie* konstrueerimine Eesti poliitilises retoorikas 1940.–1953. aastatel“.

1.4. Terminoloogia

Lähtuvalt töö seisukohast selgitan töös kasutatavate olulisemate mõistete tähendused. Kõige olulisemaks mõisteks on *poliitiline programm*. Kuna paljud erakonnad, parteid ja valimisliidud kirjutavad oma poliitilised programmid just valimisteks, siis võib poliitilisi programme nimetada ka valimisprogrammideks. Tulenevalt sellest on siin töös mõisted *poliitiline programm* ja *valimisprogramm* kasutusel sünonüümselt.

Valimisprogrammi mõistet olen avanud politoloog Andrea Volkensi (2007) järgi. Valimisprogrammid on ametlikud dokumendid, mis on heaks kiidetud partei poolt. Erakondade valimisprogrammid annavad informatsiooni, millisena partei oma ideoloogiat näeb. Valimisprogrammide eesmärgiks on koondada erinevate sotsiaalsete gruppide huve ning veenda lugejaid oma lubadustes ja kavatsustes. Samuti on Volkens rõhutanud, et valimisprogrammides antud lubaduste alusel on võimalik hiljem parteid vastutama panna oma sõnade eest. (Volkens 2007: 117) Siin töös jäetakse kõrvale parteide ideoloogia, mida valimisprogrammid edasi kannavad. Kuna poliitiliste programmide puhul on tegemist poliitilise tekstiga, siis siin töös on *valimisprogrammi* või *poliitilise programmi* mõistega viidatud eelkõige poliitilise teksti tunnustele. Silmas on peetud valimisprogrammide keelelist poolt ning seda, milliseid identiteete ja kategooriad keelekasutuse kaudu luuakse.

Käesoleva töö allikmaterjaliks on valimisliitude, erakondade ja parteide valimisprogrammid, mis pärinevad 1992. aastast. Kuna 1992. aastal puudus seadus, mis määratleks *erakonna*, *partei* ja *valimisliidu* mõiste², olen valimisprogrammide taga seisva erakonna, partei või valimisliidu liigilise kuuluvuse osas lähtunud nende enda määratlustest.

Teine töö seisukohalt väga oluline mõiste on *argumenteerimisvõte*. Argumenteerimisvõtetest rääkides olen silmas pidanud nelja argumenteerimisvõtet: oma huvi kahandamine, aktiivse tegija puudumine, äärmuste kasutamine ja kategoriseerimine. Nende argumenteerimisvõtete tunnuseid ja kasutuseesmäärke on kirjeldatud lähemalt töö teoreetilises osas.

Diskursuseanalüüsi ning *kriitilise tekstianalüüsi* mõisteid selgitan omavahel seotuna. Fairclough (1992: 3) on välja toonud, et lingvistikas võib diskursuse mõiste tähistada vestlust või kahekõne, kirjutatud või kõneldud keelenäiteid ning erinevate valdkondade tekste või keelekasutust erinevates sotsiaalsetes situatsioonides. Kriitiline diskursuseanalüüs annab ülevaate diskursuse ja ühiskonna vahelistest suhtest. Diskursus ja diskursuseanalüüs seostuvad keelekaugemate vaatlusviisidega, kus tähelepanu on keskendunud võimusuhetele ning sellele, kuidas sotsiaalseid gruppe kujundatakse (Kasik 2002: 7). Tulenevalt sellest tähistab diskursuseanalüüsi mõiste töös kasutatavat uurimismeetodit, mis lähtub Fairclough (2001) käsitlest ning mille abil analüüsin argumenteerimisvõtteid.

2 1994. aastal võeti vastu seadus, mis määratlus partei, erakonna ja valimisliidu mõisted (Erakonnaseadus 1994).

Seevastu minu uurimishuvi lähtekohaks ning teoreetilise raamistiku aluseks on kriitiline tekstianalüüs, mis lähtub ideest, et tekstidesse on peidetud ideoloogia, mis manipuleerib lugejaga ning konstrueerib vastandusi ja identiteete.

1.5. Allikad ja metoodika

Järgnev alapeatükk annab ülevaate bakalaureusetöös analüüsitud allikmaterjalist ning tutvustab analüüsimiseks valitud metoodikat.

Selleks, et mõista, kuidas lugeja arvamust keelekasutusega mõjutatakse ning argumenteerimisvõtetega *meie-nemad* vastandust konstrueeritakse, analüüsisin poliitiliste programmide tekste. Töö valimisse kuuluvad 1992. aastal tegutsenud Eesti poliitiliste erakondade, valimisliitude ja parteide valimisprogrammid, mis on koostatud riigikogu valimiste jaoks. Valimisliitude, erakondade ja parteide poliitilised programmid leidsin Estonian National Election Study koduleheküljelt. Valisin analüüsimiseks just 1992. aasta valimisprogrammid, kuna mulle pakkus huvi, milline keelekasutus oli iseloomulik taasiseseisvumisjärgsetele poliitilistele programmidele. Kuna siin töös piirdusin 1992. aasta valimisprogrammide analüüsimisega, siis töö edasiarendusena oleks võimalik uurida ka järgnevate aastate valimisprogramme ning seeläbi avada poliitilise teksti muutusi ajas.

Analüüsitava materjali hulga piiramiseks olen valmiste välja jätnud kohalike omavalitsuste valimisteks koostatud valimisprogrammid. Seega analüüsitavaks materjaliks on 9 poliitilist programmi, mis koostatud 1992. aastal toimunud riigikogu valimise jaoks. Kuigi analüüsitav materjal hõlmab erinevate erakondade, parteide ja valimisliitude valimisprogramme, ei ole põhjust eeldada, et uurimisobjektiks olevate tekstitunnuste aspektist ei saa neid valimisprogramme ühtse allikana käsitleda. Minu eesmärgiks on uurida, kuidas argumenteerimisvõtetega poliitilistes programmides *meie-nemad* vastandust konstrueeritakse ning milliste võtetega näidatakse *meie*-rühma positiivses valguses ja *nende*-rühma negatiivselt. Allikmaterjali näol on tegemist poliitilise tekstiga ning sellest lähtuvalt võib öelda, et arvatavasti ei leidu poliitilist teksti, kus *meie*-rühma esindaja võtaks vabatahtlikult kõneks *nende* positiivse tegevuse. Poliitilised tekstid rõhutavad eelkõige oma rühma positiivseid tegevusi ning vastase negatiivseid jooni. (Kukk 2000: 131)

Poliitiliste programmide analüüsimisel ei pöörata tähelepanu sellele, milline on

erinevate poliitiliste erakondade, parteide või valimisliitude ideoloogia ning samuti ei ole eesmärgiks võrrelda neid valimisprogramme.

Analüüsimisel olen rakendanud kvalitatiivset lähenemist. Mari Liis Laherand (2008: 21) on välja toonud, et kvalitatiivsed uurimismeetodid sobivad materjali analüüsimiseks, kui uurija eesmärgiks on saada terviklikku empiirilist andmestikku, mis hõlmab kvalitatiivseid ja detaile iseloomustavaid seiku. Kvalitatiivne uurimismeetod on töö empiirilise materjali analüüsimiseks sobiv, kuna minu uurimishuvi keskendub keelejoonte analüüsimisele ning sellele, kuidas argumenteerimisvõtetega kujundatakse lugeja hoiakuid ja suhtumisi ehk kuidas keeleliste valikute kaudu lugejat mõjutatakse. Soovin edasi anda põhjalikku ning terviklikku pilti sellest, kuidas poliitilistes keelekasutuses esinevate argumenteerimisvõtetega *meie-nemad* vastandust konstrueeritakse.

Laherandi (2008: 290) järgi sobib kasutada kvalitatiivsed tekstianalüüsi uurimismeetodeid, kui uuringud keskenduvad keele kui kommunikatsioonivahendi tunnusjoontele ning teksti sisule või kontekstilisele tähendusele.

Seega uurimismeetodina olen kasutanud kriitilist diskursuseanalüüsi, mis paigutub kvalitatiivsete uurimismeetodite raamistikku. Kuna kriitiline tekstianalüüs uurimismeetodina on kolmeastmeline, siis lähtuvalt sellest on ka minu uurimishuvi *meie-nemad* vastanduse konstrueerimisel kolmetasandiline. Järgnevalt annan ülevaate kriitilise diskursuseanalüüsi lähtekohtadest ning seejärel selgitan, kuidas kriitilise diskursuseanalüüsi erinevad uurimistasandid seostuvad minu uurimishuviga.

Kriitilise diskursuseanalüüsi mudel on kolmeastmeline: alustatakse tekstide keele kirjeldamisega, seejärel minnakse edasi tähenduste tõlgendamisele ja keelekasutusele seletamisele (Fairclough 2001: 21–22).

Esimese etapi eesmärk on kirjeldada autori keelelisi valikuid ning näidata, milliseid valikuid analüüsitavates tekstides on tehtud. Kirjeldatakse sõnavara valikut, grammatikat ning teksti struktuuri. (Fairclough 2001: 92–93) Siin tasemel toon tekstinäidetele toetudes välja, milliseid keelelisi valikuid on autor teinud, keskendudes nelja argumenteerimisvõtte kirjeldamisele: oma huvi kahandamine, aktiivse tegija puudumine, äärmuste kasutamine, nimetamine ja kategoriseerimine.

Teine tasand on interpreteerimine. Selle etapi eesmärk on tõlgendada, kuidas autori tehtud keelelised valikud tähendusi loovad ning missuguseid tähendusi tehtud valikud tekstile annavad. (Kasik 2008: 13) Selles etapis analüüsin, kuidas argumenteerimisvõtete kaudu *meie-nemad* vastandust konstrueeritakse. Eelnevas etapis

kirjeldatud argumenteerimisvõtetele toetudes uurin, kuidas *meie-nemad* vastandust luuakse. Selgitan, kes moodustavad *meie*-rühma ning kes moodustavad *nende*-rühma ning milliste kategooriatega *meie*- ja *nende*-rühmasid seostatakse.

Kriitilise tekstianalüüsi kolmas tasand on ideoloogiline. Selle etapi eesmärgiks on selgitada, miks tekstis on selliseid valikuid tehtud ja selliseid tähendusi loodud. (Kasik 2008: 13) Eelmises etapis püstitatud uurimistulemustest lähtudes selgitan, miks poliitilistes programmides *meie-nemad* vastandusi luuakse ning kuidas autori keelelised valikud mõjutavad lugejat.

2. TEKSTIANALÜÜSI LÄHTEKOHAD

2.1. Poliitilise teksti tunnused ja eesmärgid

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida poliitiliste programmide keelekasutust ning allikmaterjaliks on poliitiliste erakondade valimisprogrammid, mis on koostatud 1992. aasta riigikogu valimisteks. Kuna poliitiliste erakondade valimisprogrammide näol on tegemist poliitiliste tekstidega, siis sellest lähtuvalt tutvustab järgnev peatükk poliitilise teksti tunnuseid ja eesmäärke. Lisaks annan ülevaate, mille alusel on võimalik poliitilist teksti määratleda ning kellele on poliitilised tekstid suunatud, lähtudes peamiselt Inga Kuke (2000) käsitlesest poliitilise teksti tunnuste kohta.

Poliitilise teksti määratlemisel on olulised tekstivälised tegurid ehk osalised, kes neid tekste teevad ning kellele need tekstid suunatud on (van Dijk 1996: 12–15). Poliitilised tekstid pärinevad poliitikutelt, näiteks presidendilt, ministritelt, parlamendisaadikutelt ning partei või poliitilise organisatsiooni esindajailt (Kukk 2000: 128).

Inga Kuke (2000: 136) sõnul on poliitiliste tekstide puhul tegemist strateegilise keelekasutusega. Poliitilised tekstid üritavad mõjutada adressaati, avalikkuse suhtumist ja hoiakuid. Kersti Lepajõe (2002: 272) sõnul on argumenteeriva kirjutaja põhiülesandeks muuta lugeja mõttekäiku nii, et see ühtiks autori omaga. Argumenteeriva teksti eesmärgiks autori arvamuse vahendamine ja põhjendamine, nähtuste põhjuse ja tagajärje seoste näitamine. Ka poliitilistele tekstidele on iseloomulik lugeja mõjutamine. Poliitilistes tekstides põhjendab autor oma või esindatava organisatsiooni seisukohta ja väiteid ning proovib seeläbi lugeja arvamust muuta. Sellest lähtuvalt võib poliitilist teksti pidada argumenteerivaks tekstiks.

Kuna poliitilise teksti üheks eesmärgiks on vastuvõtja mõjutamine, siis on oluline silmas pidada, kellele poliitilised tekstid on suunatud. Kukk on välja toonud, et poliitiline suhtus tundub ühesuunaline. Poliitilised tekstid on poliitika tegijatelt suunatud avalikkusele, kodanikele, massidele ehk poliitiliste tekstide otseseks või kaudseks adressaadiks on avalikkus. (Kukk 2000: 129) Kristjan Rääk (2002: 115, 125) on ideoloogia keelelisi avaldusvorme poliitiliste programmide keeles analüüsid joudnud järeldusele, et poliitikud ei ole oma programmi sihtrühma täpselt määratlenud,

vaid poliitilised programmid on adresseeritud kogu ühiskonnale. Leian, et sellist määratlust võib pidada kohati üldistavaks. Valimisprogrammid on suunatud küll kõikidele inimestele, kes soovivad neid lugeda, kuid samas käsitlevad valimisprogrammid põhjalikult kindlate sihtgruppide huve. Seega võib öelda, et valimisprogrammid on eelkõige suunatud just nendele sotsiaalsetele gruppidele, kelle huvide eest üks või teine valimisprogramm lubab seista.

Poliitilistele tekstidele on iseloomulik refleksiivsus, poliitikud kirjutavad eeskätt poliitikast. Samas võivad poliitilised tekstid käsitleda teemasid teistest eluvaldkondadest, kuid seda seotuna poliitiliste protsesside ja institutsioonide, poliitiliste sündmuste või poliitikutega. Poliitiliste tekstide rõhk on eelkõige poliitilistel sündmustel ja tegevustel. Poliitilised tekstid keskenduvad sellele, mida poliitikuid on teinud või kavatsevad teha ning millised on autori või poliitilise institutsiooni arvamused poliitiliste teemade kohta. (Kukk 2000: 129, 131)

Poliitiliste tekstide keelekasutust iseloomustab tulevikusuunitlus. Tavaliselt viidatakse tulevikus varitsevatele ohtudele või aset leidvatele sündmustele. Kuna poliitilise teksti eesmärgiks on lugeja veenmine autori seisukohtades, siis toimumata sündmustega spekuloides on lihtne leida tuge oma vaadetele. (Kukk 2000: 131)

Poliitilistes tekstides tuleb esile *meie-nemad* vastandus. Poliitilistes tekstides tõstetakse esile *meie*-rühma positiivseid omadusi ja tegusid, seevastu *meie* negatiivsetele omadustele viidatakse ähmaselt või jäetakse mainimata. Seevastu *nemad* esitatakse negatiivsena ning *nende* positiivsed omadused jäetakse tagaplaanile. *Meie-nemad* vastanduse üheks eemärgiks on pesta end või oma rühma patust puhtaks. Samas võib strateegia olla suunatud *meie*-rühma kiitmisele ja lubadustele või konkureeriva *nende*-rühma kritiseerimisele. Peale selle on *meie* pronoomenikasutusega võimalik rõhutada valitsejate ja rahva ühtsust. Poliitilistes tekstides esitavad otsustajad end rahva nimel tegutsejatena ning *meie*-retoorika abil on võimalik ühendada valitsejad ja rahva. (Kukk 2000: 130–132, 135) *Meie*-vorm on ülimalt omane just poliitilistele programmidele, kuna *meie*-retoorika abil on võimalik kaasata lugeja, kui see peaks vähegi samamoodi arvama (Rääk 2002: 122).

Lisaks esinevad poliitikatekstides ning poliitilises keelekasutuses ühelt poolt kompleksse tähendusega terminid ning teiselt poolt eufemismid ja ähmase tähendusega sõnad (Gastil 1992: 474–479). Keeruliste terminite kasutamisega on võimalik mõjutada teksti vastuvõtjat. Kompleksse tähendusega terminite kasutamine kitsendab lugejate ringi, kes täielikult teksti mõistavad ning kirjutajast jääb autoriteetne mulje. (Flower

1991: 85) Ka ähmase tähendusega sõnade kasutamine täidab erinevaid retoorilisi eesmärgi. Abstraktsete ja ebaspetsiifiliste sõnade abil on võimalik esitada ebameeldivaid asju pehmemal kujul ning varjata kirjutaja ebakompetentsust. (Kukk 2000: 133) Poliitilise teksti eesmärgiks on mõjutada võimalikult paljusid inimesi, kuid erinevad inimesed ja grupid soovivad erinevaid asju. Samas on ähmase tähendusega sõnade abil võimalik mõjutada samaaegselt erinevaid sihtgrupe, kuna ebaspetsiifilised sõnad annavad tekstile palju tõlgendamisruumi. (Gruber 1993: 3)

Poliitilised tekstid täidavad erinevaid eesmärgi. Poliitilise keelekasutuse abil võetakse vastu poliitilisi otsuseid või püütakse mõjutada nende vastuvõtmist, muudetakse seadusi, pannakse paika tulevikus aset leidvad arengud ning kujundatakse poliitilist imagot. (Kukk 2000: 129) Poliitilised tekstid võivad olla kõneldud või kirjutatud, rohkem või vähem formaalsed, spontaansed või ettevalmistatud, informatiivsemad või retoorilisemad, ühe või mitme osalisega. (Kukk 2000: 128–129) Lähtudes kitsamalt valmisprogrammidest, võib välja tuua, et poliitilised programmid on ettevalmistatud ja kirjutatud tekstid, milles esitatakse erakonna nägemus erinevate eluvaldkondade ning poliitika arendamise kohta. Poliitilise programmi näol on tegemist erakonna ametliku teadaandega, mis annab ülevaate erakonna ideoloogiast. (Mölder 2011)

Reet Kasiku järgi on suhtluse peaesmärgiks info vahendamine ning uute teadmiste andmine. Kuid sageli on püütakse informatsiooni edastamise kõrval mõjutada vastuvõtja mõtlemist, suhtumist ja tegevust. (Kasik 2007: 93) Ka poliitiliste programmide üheks eesmärgiks on informatsiooni vahendamine, kuid samal ajal mõjutab tekst retooriliste võtete kaudu lugeja ja avalikkuse suhtumist, konstrueerib erinevaid identiteete ja suhteid.

2.2. Kriitiline tekstianalüüs

Poliitiline tekst konstrueerib võimusuhteid, loob identiteete, kujundab tegelikust ning proovib lugejat veenda autori seisukohtade ja väidete õiguses. Tulenevalt sellest olen käesoleva töö teoreetiliseks lähtekohaks valinud kriitilise tekstianalüüsi, mida tutvustab järgnev alapeatükk.

Kriitilise tekstianalüüsi uurimisvaldkonnaks on ideoloogia, sotsiaalse võimu ja avaliku keelekasutuse vahelised suhted. Kriitiline tekstianalüüs leiab, et keelekasutus

mõjutab ümbritsevat maailma, selles valitsevaid identiteete ja sotsiaalseid suhteid. Kuid samas on keelekasutus sotsiaalse keskkonna ja kultuuri poolt määratud. See tähendab, et keelekasutust vaadeldakse sotsiaalselt ja kollektiivselt kujundatud nähtusena, kuid ka sotsiaalselt kujundava jõuna, mis mõjutab ümbritsevat maailma. Kriitiline tekstianalüüs pöörab tähelepanu keelele võimukasutusvahendina. Analüüsi huviobjektiks on, kuidas sotsiaalne keelekasutus ja võimuvahekorrad on omavahel põimunud. (Kasik 2002: 74–76) Kriitiline tekstianalüüs lähtub ideest, et keelekasutus on ideoloogiline ning väljendab võimuvahekordi. Tekstide kaudu on võimalik uurida ühiskondlike institutsioonide, sotsiaalsete tavade ja võimuvahekordade muutusi. Kriitilise tekstianalüüsi uurimismeetodite abil on võimalik analüüsida tekstide sotsiokultuurilist ülesehitust ja moodustumist. (Kasik 2008: 10–11)

Teksti autor esitab oma loo alati mingit vaatepunktist ning seetõttu ei peegelda keelekasutus maailma ja tegelikkust objektiivselt. Iga kirjeldus annab informatsiooni autori suhtumise kohta kirjeldatud sündmustesse ning selle kohta, millisena teksti autor tegelikkust näeb. Autori tehtud valikud loovad tekstis tähendusi ning kujundavad tegelikkust. (Kasik 2008: 11–12) Kriitilise tekstianalüüsi järgi on tekstidesse kodeeritud ideoloogia ning seetõttu on tekstide kaudu võimalik uurida võimuvahekordi (Kuldnohk 2012: 41). Seega keelekasutus toodab teadmisi, uskumusi, väärtusi, rühmadevahelisi suhteid ja rolle ning sotsiaalseid identiteete (Fairclough 1992: 64).

Lisaks ideoloogilisusele on kriitilises tekstianalüüsis oluline idee, et keel on polüfunktsionaalne. See tähendab, et tekst täidab samal ajal mitmeid funktsioone. Keelekasutuse eesmärgiks ei ole ainult sisu vahendamine, vaid keeleline väljendus räägib autori suhtumisest kõnealusesse teemasse või teistesse inimestesse. Tekst on alati kellelegi adresseeritud ning toimib suhtlusvahendina. (Kasik 2008: 12) Halliday (1994: 179) järgi on keelel kolm metafunktsiooni: tähistusfunktsioon, interpersonaalne ja tekstuaalne funktsioon. Siinses töös analüüsitakse argumenteerimisvõtteid, mis seostuvad tähistusfunktsiooni käsitlemisega.

Tähistusfunktsiooni analüüsi eesmärk on selgitada, kuidas sündmusi, olukordi, suhteid ja inimesi tekstides esitatakse. Tähistusfunktsiooni analüüsides on võimalik selgitada, millise pildi tekst maailmast loob, kuidas tekst nähtusi ja sündmusi esitab. Tähistusfunktsiooni alla kuulub teksti informatsiooni valik, mis on seotud autori vaatenurgaga. Selle kaudu on võimalik selgitada, kelle poolt või vastu kirjutaja tekstis on. (Kasik 2008: 17–18) Tähistusfunktsioonis vaadatakse, kuidas autor keeleliste võtete kaudu konstrueerib oma nägemuse maailmast. Sõnavara ning keelekasutuse kaudu

avaldu, kuidas autor teksti osalisi ja sündmusi nimetab ning kategoriseerib. (Fowler 1996: 31)

Käesolevas töös on vaatluse all neli argumenteerimisvõtet, mille kaudu ma uurin, kuidas *meie-nemad* vastandust konstrueeritakse. Samas vaatluse all olevad argumenteerimisvõtted seostuvad tähistusfunktsiooni käsitlusega. Aktiivse tegija taandamist ning oma huvi kahandamist argumentatsioonistrateegiatena analüüsid on võimalik uurida, kelle poolt või vastu kirjutaja tekstis on, kelle kohta esitatakse negatiivset informatsiooni ning kelle kohta positiivset. Kategoriseerimise ning äärmuste kasutamise kaudu peegeldab autor oma maailmavaadet, väljendab keelekasutuse kaudu oma suhtumist ja hoiakuid teksti osaliste suhtes. Seega minu eesmärgiks on uurida, kuidas argumenteerimisvõtetega maailmapilti kujundatakse, millist informatsiooni esitatakse *meie*-rühma kohta, millist informatsiooni antakse *nende*-rühma kohta. Samas toon välja, milliseid kategooriaid ja identiteete sõnavara kasutamise kaudu omistatakse *meie*-ja *nende*-rühmale ning milliste keeleliste vahenditega luuakse suhtumist *meie* ja *nemad* rollidesse.

Kriitiline tekstianalüüs lähtub sellest, et autori tehtud valikutega tekst loob tähendusi ning kujundab tegelikkust. Lisaks pöörab kriitiline tekstianalüüs tähelepanu sellele, mis juhib autori valikuid. Teksti autori keelelised valikud võivad olla isiklikud, sõltuda ümbritseva keskkonna sotsiaalkultuurilistest tavadest harjumustest või huvidest. (Kasik 2008: 12) Kriitiline tekstianalüüs lähtub ideest, et sotsiaalne kontekst mõjutab keelekasutust ning keelekasutus omakorda kujundab ja loob sotsiaalset tegelikkust (Kuldnohk 2012: 42) Kriitiline tekstianalüüs käsitleb teksti valikute kogumina ning keelelisi valikuid analüüsid on võimalik selgitada, kuidas keelevälist maailma keele kaudu konstrueeritakse (Kukk 2001: 146).

2.3. Argumentatsioon

Tekstianalüüs on seotud keelelise mõjutamise ja argumenteerimisvõtetega. Argumenteerimise tehnikad seostuvad uue retoorikaga³, mille keskseks mõisteks on

3 Klassikaline retoorika keskendus kõnekunstile ja veenmisoskusele ning rõhutas eelkõige kauni ja veatu keelelise väljenduse omadusi. Klassikaline retoorika oli orienteeritud kõnekunstile. 1960. aastatel tekkis tärkas uuesti huvi retoorika vastu, kuid nn uus retoorika lähtus sellest, et keelekasutus ei peegelda ainult tegelikkust, vaid ka konstrueerib seda. Uue retoorika keskne idee seisneb selles, et argumentide esitamise kaudu proovib autor võita auditooriumi heakskiitu ja toetust. (Kasik 2007: 93; Perelman 1996: 16, viidatud Kuldnohk 2011: 22 järgi)

tekstuaalsus. See tähendab, et sotsiaalseid ja kultuurilisi nähtusi tähenduslikustatakse keelekasutuse abil. Argumenteeriv keelekasutus ei peegelda ühiskonda objektiivselt, tähendused sünnivad tõlgenduste kaudu ning võivad olla oma olemuselt väga erinevad. (Lepajõe 2011: 18–19) Uue retoorika puhul sai keskseks lugejast või kuulajast lähtumine, kuna argument on alati kellelegi suunatud (Kasik 2007: 93). Kirjalike tekstide retoorilistele võtetele keskendudes analüüsitakse keelelisi valikuid, mille abil lugejat mõjutatakse ning kuidas kujundatakse lugeja suhtumisi ja hoiakuid (Lepajõe 2011: 21). Argumentatsiooni eesmärgiks on saavutada teksti mõjususe ning saavutada auditooriumi heakskiit. Teksti autori ülesandeks on veenda lugejat esitatud seisukohtade tõesuses ja vastaste seisukohtade paikapidamatuses. (Lepajõe 2012: 125)

Lepajõe on välja toonud, et argumenteerivale tekstile on omased kindlad tunnused. Argumenteeriv tekst sisaldab arvamusi ja hoiakuid. Tihti esitatakse tekstis vastandusi ning sõltuvalt kirjutaja eesmärgist tuuakse esile vastandatavate asjaolude positiivseid või negatiivseid külgi. Keelekasutus peegeldab kirjutaja suhtumist ning eesmärgipäraste keeleliste valikutega püüab kirjutaja konstrueerida oma teksti nii, et lugeja võtaks omaks autori seisukohad. (Lepajõe 2012: 125–126)

Soome uurija Arja Jokinen käsitleb argumenteerimist sotsiaalse tegevusena. Samuti toob Jokinen välja, et tegelikkus on tõlgendamise küsimus. See tähendab, et keelekasutus ei seleta kõneleja ja kirjutaja suhet või välismaailma fakte ühetähenduslikult. Tulenevalt sellest on oluline analüüsida, missuguses kontekstis argumente või selgitusi kasutatakse ja missugustes olukordades need luuakse. (Jokinen 1999: 127; viidatud Kuldnokk 2011: 23 järgi)

Argumenteerimisvõtete kaudu esitavad kõnelejad väiteid, veenavad, kritiseerivad, õigustavad, varjavad midagi või toovad esile oma seisukohti. Argumenteerimisvõtete kaudu on võimalik luua sotsiaalset tegelikkust. (Jokinen 1999: 128; viidatud Kuldnokk 2011: 24 järgi)

Argumentatsioon on seotud kriitilise tekstianalüüsiga, seega on argumenteerimisvõtete analüüsimisel võimalik selgitada, kuidas keelekasutuse kaudu luuakse tegelikkust, konstrueeritakse fakte, identiteete ja erinevaid kategooriaid. Argumentatsiooni uurimine toob välja, kuidas erinevaid sündmusi ja nähtusi õigustatakse või püütakse näidata negatiivses valguses. (Jokinen 1999: 156–157; viidatud Kuldnokk 2011: 24 järgi)

Jonathan Potter toob argumentatsiooni puhul välja kaks poolt: argumendid võivad olla kaitsvad või ründavad. Ründava retoorika abil püütakse oma vastaseid

kahjustada ning kaitsva retoorika abil püütakse iseend positiivsena näidata. (Potter 1996: 107)

Samuti proovitakse ründava retoorika abil vastase vastuväiteid nõrgendada. Ründav retoorika püüab vastaspoolt tegevust, argumente või argumenti esitajat näidata ebasoodsas valguses. Seevastu kaitsva retoorika eesmärgiks on näidata argumenti esitajat usaldusväärseks ja esitatud argumenti veenvana. (Jokinen 1999: 131; viidatud Kuldnokk 2011: 24 järgi)

Dijk toob välja, et keelelisel mõjutamisel on tähtis roll ideoloogilises manipulatsioonis. Argumentatsioon toob kirjutajale kasu eelkõige veenmiseesmärgiga kontekstides, kuna argumentatsiooni abil on võimalik suunata vastuvõtja arvamust. Keelelise mõjutamise kaudu on võimalik juhtida tähelepanu *meie* vaenlaste negatiivsetele tunnusjoontele. Tulenevalt sellest on kirjutajal võimalik suunata seda, kuidas vastuvõtjad sündmusi mõistavad. (Dijk 2005: 249–250)

Järgnevalt vaadeldakse *meie-nemad* vastanduse konstrueerimisel kasutatavaid argumenteerimisvõtteid. Annan ülevaate neljast argumenteerimisvõttest, kirjeldades nende tunnusjooni ning kasutamise eesmärke.

2.3.1. Oma huvi kahandamine

Oma huvi kahandamise kaudu näitab argumenti esitaja, et tema eesmärgiks ei ole omakas. Kui lugeja näeb, et autori eesmärgiks on omakas, on autoril raske lugeja poolehoidu võita. (Jokinen 1999: 133; viidatud Kuldnokk 2011: 25 järgi) Oma huvide tagaplaanile jätmisega esitab autor end või oma rühma rahva nimel tegutsejatenä. Poliitilisele tekstile on eriti omased natsionalistlikud või populistlikud argumentid, millega rõhutatakse, et *meie*-rühm seisab rahva heaolu eest (Kukk 2000: 135).

Oma huvi kahandamise kaudu on võimalik uurida, kelle nimel autor kõneleb ning milliste sotsiaalsete gruppide huvisid esile tõstetakse. Oma huvi kahandamisega on võimalik näidata *meie*-rühma positiivses valguses, kuna *meie*-rühma esitletakse rahva huvide eest seisjatenä.

Samuti on oma huvidest kaugenedes võimalik näidata mõnda negatiivset sündmust endale soodsana (Kuldnokk 2011: 25). Sellisel juhul näitab teksti autor, et negatiivsed sündmused ei ole *meie*-rühma poolt põhjustatud. Samas negatiivsetest sündmustest kõneledes toob teksti autor esile, kuidas *meie*-rühm olukorda parandab.

Vastupidiselt isiklike huvide tagaplaanile jätmisele on mõnikord võimalik võita lugeja usaldus oma huvide esiletoomisega. Sellisel juhul on oluline, et kirjutaja või kõneleja analüüsiks oma lubadusi või viitaks eelnevale kogemusele. (Jokinen 1999: 134; viidatud Kuldnokk 2011: 25 järgi) Oma huvide esiletoomine on eriti tõhus siis, kui lugeja huvid ühtivad kirjutaja huvidega.

Lisaks võib siia argumentatsioonikategooria alla paigutada *nende*-rühma huvide esile tõstmise. *Nende*-rühma huvivid võidakse esitleda nii, et *nende*-rühma eesmärgiks on omakasu, mis näitab *nende*-rühma negatiivses valguses.

2.3.2. Aktiivse tegija puudumine

Aktiivse tegija puudumine iseloomustab olukorda, kus ainek iseloomustab tulemusi. Selline argumentatsioon jätab mulje nagu sündmused toimuksid kõnelejatest ja tõlgendustest sõltumatuna. (Kuldnokk 2011: 27) Jokinen (1999: 140; viidatud Kuldnokk 2011: 27 järgi) on välja toonud, et seda argumenteerimisvõtet kasutatakse palju just poliitilises argumentatsioonis. Sellises tekstis ei vastuta kirjutaja sündmuste toimumise eest ning lugejale luuakse illusioon, et asjad ja sündmused juhtuvad iseenesest.

Tegija taandamine sündmusest võib toimuda passiivikonstruktsiooni, nominalisatsiooni või umbisikulise tegumoe abil. Sellisel juhul puudub lausest aktiivne tegija. (Kuldnokk 2011: 27) Agendi tulemuslik tegevus võidakse grammatiliste vahenditega muuta seisundiks või olukorrakirjelduseks. Sellisel juhul antakse sündmuse edasi iseenesliku protsessina või olukorra nimetusena. Sellist muutust, kus tegevus muudetakse iseeneslikuks protsessiks või nominaalseks vormiks, nimetatakse tekstianalüüsis passiveerimiseks või nominaliseerimiseks. Samuti on võimalik aktiivse isikulise tegumoe lause muutmise passiivseks, umbisikulise tegumoe lauseks. (Kasik 2008: 14)

Peale selle on ühe agendi taandamise viisina Kuldnokk (2011: 27) välja toonud esituse, kus tegutsejateks ei ole inimesed, vaid mitmesugused abstraktsed mõisted ja poliitilised olendid (*majanduskriis kõigutab, reform nõuab*). Teun van Leeuwen (2008: 46–47) on sellist esitusviisi nimetanud impersonalisatsiooniks. Impersonalisatsioon võib esineda abstraktsiooni või objektivatsiooni. Abstraktsiooni puhul on tegija rollis inimese asemel temaga seostatud situatsioon või omadus. Objektivatsiooni puhul

viidatakse osalisele temaga seotud tegevuse või tulemuse kaudu.

Tekstid, kus sündmuse ja nende osalisi kirjeldades jäetakse tegija ja vastutaja roll esile toomata, peidavad endas ideoloogilisi tähendusi. Sündmuste kirjeldamine iseenesest toimuvatena on sobiv võte, kui soovitakse tegijate vastust peita. Seetõttu koostab autor laused sellisest vaatepunktist, et vaatlusaluseks on iseseisev nähtus, millega midagi toimub. (Kasik 2008: 14)

Eriti iseloomulik on tegija ja vastutaja puudumine lausetest, mis kõnelevad negatiivsetest asjadest. Ka Kasik on öelnud, et positiivsete sündmuste kirjeldamisel on tegija sagedamini olemas (Kasik 2008: 15).

Aktiivse tegija taandamine lausest annab teksti autorile võimaluse peita *meie*-rühma negatiivseid jooni. Selle kaudu vabastab teksti autor *meie*-rühma vastutusest ning jätab lugejale mulje, et ebasoodne olukord tekkis *meie*-rühma tegevusest sõltumata.

2.3.3. Äärmuste kasutamine

Mitteneutraalse sõnavara kasutamine on üks otsesemaid mõjutamise võtteid, mille kaudu on võimalik lugeja arvamust kujundada. Kuid siinkohal on oluline lugeja väärtushinnangute tundmine, mis on sõnavara valiku aluseks ning eelduseks, et sõnum avaldaks soovitud mõju. (Kasik 2007: 95, 99) Sõnavara valiku kaudu on võimalik erinevate rühmade ja gruppide identiteete kujundada.

Samuti seostub äärmuslike adjektiivide ja verbide kasutamine *meie-nemad* vastanduse loomisega. Kasik (2007: 104) on välja toonud, et *meie*-rühmaga seostatakse tavaliselt head ning sellele vastandub *nende*-rühm, kellega seostub konnotatsioon halb. Just poliitilistele tekstidele on omane, et *meie*-rühma positiivseid omadusi ja tegevusi rõhutatakse ning esitatakse detailsemalt. Seevastu *meie*-rühma negatiivsetele omadustele ei pöörata tähelepanu. *Nemad* esitatakse negatiivsena või jäetakse tagaplaanile. (Kasik 2007: 104; Kukk 2000: 135)

Seega äärmuslikku sõnavara analüüsides on võimalik uurida, kuidas ning millise sõnavara kaudu rõhutatakse *meie*-rühma positiivseid omadusi ning *nende*-rühma negatiivseid omadusi. Samuti on võimalik äärmuslikku sõnavara uurides välja tuua, kuidas sõnavara kaudu peidetakse *meie*-rühma negatiivseid omadusi ning *nende*-rühma häid jooni.

2.3.4. Nimetamine ja kategoriseerimine

Samuti on argumentatsiooniga seotud kategoriseerimine. Asjadest, sündmustest või inimestest kõneledes luuakse kogu aeg kategooriaid. (Kuldnohk 2011: 28) Kategooriate loomise kaudu on võimalik konstrueerida identiteete ja erinevaid kuuluvusrühmasid.

Kategooriate loomise kaudu annab teksti autor edasi oma maailmapilti. Kategooriate kaudu inimestele, asjadele, tegevustele ja protsessidele viidates loob autor erinevaid tähendusi, suhteid ja identiteete. Samuti luuakse kategoriseerimise ja nimetamisega vastandusi erinevate rühmade ja mõistete vahel. (Kasik 2008: 20–21)

Nimetamist ja kategoriseerimist võib uurida mitmest erinevast aspektist. Esiteks võib uurida, kas teksti osalisi esitatakse üldistatult rühmade ja kategooriatena või identifitseeritavatena. Identifitseeritud osalisi uurides tuleb tähelepanu pöörata sellele, kas osaline identifitseeritakse üksikisiku, homogeense rühmana või kvantitatiivselt määratletud huljana. Samuti võib uurida, kas rühmi esitatakse indetermineeritult või determineeritult. Indetermineeritult osaliste esitamine tähendab, et osalistele viidatakse anonüümselt, nende identiteeti määratlemata. Seevastu määratletud osaliste puhul on võimalik uurida, mis tunnuste kaudu neid osalisi määratletakse. Näiteks võib osalist nimetada nimepidi, osalist võib kategoriseerida tema tegevuse (amet), identiteedi või isiklike omaduste (vanus, sugu, rahvus, elukoht) järgi. (Kukk 2001: 148; Kasik 2008: 21–22)

Kuke (2001: 147) sõnul käsitletakse poliitilistes tekstides paljusid erinevaid inimrühmi. Seega poliitiliste programmide analüüsimisel lähtun *meie* ja *nemad* kategooriate moodustamisest. Uurin, kuidas nimetatakse *meie*-rühma ja *nende*-rühma osalisi ning kellele viidatakse kui kõneletakse *meie*- ja *nende*-rühmadest. Tulenevalt sellest, et poliitiliste programmide analüüsimisel lähtun *meie-nemad* kategooriatest, tutvustan lähemalt *meie*-retoorika kasutamist kategooriate konstrueerimisel.

Meie-retoorika kasutamine kõneleb eelkõige sellest, et autor ei seisa esitatud väite taga üksi, vaid ta esindab suuremat inimeste rühma. *Meie*-vormi kasutatakse siis, kui teksti autor püüab oma väite taha tuua kogu kollektiivi. (Paljusalu 1999: 56) *Meie*-deiksise kasutamine näitab kirjutada tihedat seotust kõnealuse teema või osalistega

(Kasik 2008: 24).

Jeanne Fahnestock ja Marie Secor (1990: 346–347) on välja toonud *meie*-vormi kasutamise erinevad funktsioonid. *Meie*-vormi kasutamine võib hõlmata kirjutaja ja lugeja, samuti kõiki teisi, kes samastuvad teksti kirjutaja seisukohtadega. Peale selle võib *meie*-vormi kasutamine tähendada, et kirjutaja esindab mingit gruppi, organisatsiooni või institutsiooni. Samuti on *meie*-vormi abil võimalik luua grupikuuluvust ning ühist identiteeti, mis vastandub *nende* identiteedile. Sellisel juhul on teksti autori eesmärgiks mõjutada lugejat nii, et teksti vastuvõtja tunneks end kuuluvat *meie*-rühma.

Alan Partingtoni (2003: 73) sõnul on võimalik *meie*-vormi kasutamisega konstrueerida *meie-nemad* vastandust. *Meie*-retoorika, mille eesmärgiks on luua ühist grupikuuluvust ning identiteeti on eriti tõhus siis, kui lugeja samastab end autori seisukohtade ning tõekspidamistega. See tähendab, et lugeja näeb end kuuluvat *meie*-rühma ning seega vastandab end *nende*-rühmale.

Meie-retoorika kasutamine on eriti omane just poliitilistele tekstidele. Poliitikud esitlevad end sageli rahva nimel tegutsejatena ning *meie*-retoorika kaudu on võimalik rõhutada poliitikute ja rahva ühtsust. *Meie*-vormi kaudu antakse mõista, et väite esitaja ei seisa väite taga üksi, vaid tegutseb ja räägib suurema rühma nimel. (Kasik 2007: 104; Kukk 2000: 135)

Rääk on uurinud poliitiliste programmide keelekasutust ning ta on seisukohal, et *meie*-vormi kasutamine on poliitilistele programmidele ülimalt omane. *Meie*-vorm konstrueerib ühise identiteedi ning annab autorile võimaluse lugejatega manipuleerida, esitades potentsiaalseid väiteid, millega lugeja võib nõustuda ning end samastada. *Meie*-vormi kasutades on võimalik luua kokkukuuluvustunne valijatega, kui nad arvavad vähegi samamoodi kui kirjutaja. (Rääk 2002: 122; Kukk 2000: 135) Samuti ei lange *meie*-vormi kasutades vastutus ainult ühele inimesele (Partington 2003: 72)

3. MEIE-NEMAD VASTANDUSE KONSTRUEERIMINE POLIITILITES PROGRAMMIDES

Käesolevas peatükis analüüsitakse poliitiliste programmide põhjal, kuidas argumenteerimisvõtete kaudu konstrueeritakse *meie-nemad* vastandust. Siin peatükis on igas alapeatükis vaatluse all üks argumenteerimisvõte, millest lähtuvalt uurin, millistes aspektides antud argumenteerimisvõte konstrueerib *meie-nemad* vastandust. Püüan vastust leida küsimustele, kuidas argumenteerimisvõtetega rõhutatakse *meie*-rühma häid omadusi ning kuidas *nende*-rühma liikmeid esitletakse negatiivsetena. Toon välja, kuidas luuakse *meie*-rühma ühist identiteeti ning keda nähakse *meie*-rühma kuuluvatena. Samuti uurin *nende*-rühma identiteeti, mis vastandub *meie*-rühmale ning toon välja, keda nähakse *nende*-rühma kuuluvatena.

3.1. Oma huvi kahandamine poliitilistes programmides

Argumentatsioon, kus autor jätab oma huvid tagaplaanile, ei kõnele otseselt *meie*-rühma positiivsetest omadustest, kuid isiklike huvide tagaplaanile jätmisega on võimalik näidata *meie*-rühma positiivses valguses. Kirjutades kellegi teise huvidel nimel, annab teksti autor lugejaskonnale teada, et autori või *meie*-rühma eesmärgiks ei ole omakasu. Lugejat veendakse selles, et *meie*-rühm tegutseb teiste kasu nimel ning seeläbi on võimalik näidata *meie*-rühma soodsas valguses. Teiste huvide eest seistes tuuakse esile positiivseid muutusi, mis toimuvad tänu *meie*-rühma tegevusele.

Teiste huvide nimel kõnelemises võib eristada kitsamat ja laiemat lähenemist. Oma huvi kahandamine poliitilistes programmides võib väljenduda kindlate sotsiaalsete gruppide huvide ja heaolu eest seismisena.

Peame vajalikuks luua meie ettevõtjatele Eestis välisettevõtjatega võrdselt soodsad tingimused. (Kindel Kodu, 1992)

Lisaks kindlate sotsiaalsete gruppide huvide esiletoomisele, saab eristada lähenemist, kus laiem sotsiaalse grupi sees tuuakse omakorda esile kindlad inimrühmad. Järgnevas näites on ühe sotsiaalse grupi (kõik õpilased) piires välja toodud alajaotus, mis eristab võimekaid ja vähekindlustatud üliõpilasi, magistrande ja doktorande.

Kõigil õpilastel peab olema võimalus omandada kutsehaidust vähese õppemaksu eest. [---] Stipendiumifondi peab jätkuma võimekate, vähekindlustatud üliõpilastele, magistrandidele, doktorandidele ja üksikute Eestit edendavate (usuteadusest kuni tehnikani) teadustööde toetamiseks. (Eesti Kodanik, 1992)

Samuti paigutub kitsama lähenemise alla inimrühmade eristamine mingite tunnuste või väärtuste alusel. Sel juhul ei ole teksti autor määratlenud, kelle huvide eest *meie*-rühm seisab, vaid määratlemine jääb lugeja otsustada, kas ta samastab end autori väljatoodud tunnustega või mitte. Järgnevates näidetes seisab *meie*-rühm nenede inimeste huvide eest, kes tahavad teha tööd Eesti edu nimel, ning toetab neid, kes soovivad rajada ja hoida oma kodu.

Me kaitseme kõigi nende huve, kes tahavad teha tööd ja näha vaeva iseenda ja Eesti edu nimel. (Mõõdukad, 1992) Me toetame neid inimesi, kes soovivad rajada ja hoida oma kodu. (Kindel Kodu, 1992)

Rõhutades väärtusi nagu näiteks *oma kodu* ja *Eesti edu*, on teksti autoril võimalik mõjutada laiemat auditooriumit, kuna paljud inimesed peavad neid aspekte oma elus olulisteks. Samuti on võimalik nende kategooriate kaudu luua kokkukuuluvustunnet ning ühtsust lugejaskonnaga. Seeläbi näitab teksti autor, et *meie*-rühma töökspidamised ühtivad lugejate omadega ning *meie*-rühm väärtustab lugejaskonnaga samu asju.

Kindlate sotsiaalsete gruppide huvide esiletoomisele vastandub üldine kõigi inimeste nimel kõnelemine. Sel juhul ei too teksti autor välja, millised inimgrupid *meie*-rühma tegevusest kasu saavad, vaid teksti autor kirjutab laiemalt rahva või inimeste huvide nimel.

Isamaa lähtub oma majandusprogrammis inimestest ja tema vajadustest. [---] Sotsiaalse turumajanduse põhimõtetest juhindudes leiame, et inimestele tuleb luua võimalused vabaks tegutsemiseks. (Isamaa, 1992)

Samuti on laiem lähenemine osaliselt põimunud kitsama lähenemisega. Teksti autor on välja toonud, et elatusmiinimum tuleb tagada kõigile elanike kihtidele, mis iseenesest juba hõlmab tegelikult kõiki inimesi. Kuid lisaks sellele on lause teises osas eraldi välja toodud erinevad inimgrupid, kellele tagastatakse elatusmiinimum. Sellise argumentatsiooniga on autoril võimalik kõneleda kõigi inimeste huvide nimel, kuid samas saab autor rõhutada eraldi kindlaid sotsiaalseid gruppe, kelle huvide nimel *meie*-rühm tegutseb.

Kõigile elanike kihtidele tuleb tagada elatusmiinimum – ka palgatöölisele,

töötutele, pensionäridele. (Eesti Kodanik, 1992)

Peale teiste huvide eest kõnelemisele rõhutatakse ka sotsiaalsete gruppide valikuvabadust. Teksti autor näitab lugejatele, et kõnealustele inimestele antakse valikuvabadus ning neil endil on õigus otsustada, milline tegutsemisviis teenib kõige paremini nende huve.

Meie esmaülesandeks on peatada põllumajanduse allakäik, anda maainimesele võimalus ise otsustada oma tuleviku üle. (Kindel Kodu, 1992) Naistel – kas tööle või lastega koju. Noortel – lasteaia, kooli ja elukutse valik. Tasuta haridus vähem kindlustatud peredest pärit noortele peab olema tagatud kõigil haridusastmetel. (Rahvarinne, 1992).

Ka järgnevas näites ei kõnele autor rahva nimel, eeldades rahva soove. Seevastu toob autor välja, et rahval on võimalik ise oma soove avaldada, mida siis *meie*-rühm kuulda võtab ning hakkab täide viima.

Territoriaalsete küsimuste lahendamisel tuleb võtta arvesse rahva arvamusi, mis eelab referendumi korraldamist. (Ettevõtjate Erakond, 1992)

Samuti kaasneb argumentidega palju semantilist müra. Väga paljudel lubadustel ei ole objektiivset, sõltumatut tähendust. (Kasik 2007: 99) Tekib olukord, kus kõik osapooled on näiliselt jõudnud ühisele seisukohale, kuid tegelikult kannab antud lubadus iga inimese jaoks erinevat tähendust.

Eesti elanikud ei moodusta praegu juriidilist tervikut. Sellest tulenevalt on tarvis lahendada kõigi elanike õigusseisundiga seonduvad küsimused. Vähemusrahvustele ja etnilistele gruppidele tuleb normatiivaktidega tagada õigus igakülgsel arengule. (Ettevõtjate Erakond, 1992)

Nii lugejad kui ka teksti autor näivad olevat ühel meelel, kui nad väidavad, et vähemusrahvustele ja etnilistele gruppidele tuleb tagada õigus igakülgsel arengule. Kuid väljendi *õigus igakülgsel arengule* tõlgendus sõltub tegelikult lugejast, kuna iga inimene hindab antud lubadust lähtuvalt oma ühiskonnarühmast (Kasik 2007: 99).

Samuti esineb probleeme määratlemisega, kelle huvide eest autor täpselt seisab. Näiliselt ühe inimgrupi huvide nimel kõnelemine võib peita endas laiemaid ühiskondlikke eesmärgi, millest tegelikku kasu saab keegi teine, mitte kõnealune rühm.

Endise NSVL riikidega sõlmime lepingud, et Eestis elavad mittekodanikul saaksid end määratleda oma päritolumaade kodanikena; samuti lepingud, mille alusel hakkab toimuma mittekodanike kodumaale tagasipöördumine või edasiränne. Iga kodumaale naasja peab saama kolimisega seotud kulude katteks toetust ja mahajäetud

eluaseme eest hüvitust. (Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei, 1992).

See argument toetab mittekodanike tagasipöördumist oma kodumaale. Teksti autor jätab mulje nagu ta kõneleks mittekodanike huvide nimel, muutes neile kodumaale tagasipöördumise võimalikult lihtsaks. Kuid samas toimub ka varjatud kõnelemine ühtse Eesti rahva nimel. Argument sisaldab eeldusi selle kohta, et *meie*-rühma eesmärgiks on muuta eesti ühtseks rahvusriigiks. Samuti iseloomustab järgmist näidet näiline lähtumine muulaste huvidest, kuid samas võib arvata, et *meie*-rühma sooviks on assimileerida muulasi eestlastega.

EEE peab õigeaks senisest rohkem ja paremini informeerida muulasi Eesti ühiskonnas elamise võimalustest, Eesti kultuurist ja eestlaste töökspidamistest. Neile tuleb anda võimalikult Eesti-keskne haridus. (Ettevõtjate Erakond, 1992)

Poliitilise teksti autori eesmärgiks on lugejatega manipuleerimine ning lugejaskonna toetuse võitmine. Kui lugejaskonnale jääb mulje, et teksti autor tõstab esile vaid potentsiaalsete valijate huve, siis on autoril raske lugejat veenda, et *meie*-rühm tegutseb ühiskondliku heaolu ning lugejate nimel, mitte ei soovi ainult riigikogusse pääseda. Tulenevalt sellest tõstetakse poliitilistes programmides esile ka nende huve, kellel ei ole Eestis valimisõigust. Selle argumendiga jätab *meie*-rühma autor mulje, et ta ei ole huvitatud ainult lugejate poolehoidu võitmisest, kõneledes potentsiaalsete valijate huvide nimel. Samas näitab teksti autor, et *meie*-rühma eesmärgiks on kaitsta ka väljaspool Eesti territooriumi elavate sugulasrahvaste kultuuri ja traditsioone.

Meie ülesanne on kaitsta soome-ugri väikerahvaste huve endisel Nõukogude Liidu territooriumil ning olla rahvusvaheliselt aktiivsed vähemus- ja meie sugulasrahvaste probleemide lahendamisel. (Ettevõtjate Erakond, 1992)

Nende-rühma huvide kahandamist ükski poliitilise programmi tekst ei käsitlenud. Seevastu esile võib tuua vastupidise olukorra, kus *meie*-rühma nimel kirjutaja viitab *nende*-rühma omakasupüüdlikele ja isiklikele huvidele. Esile kerkib *meie*-nemad vastandus, kus *nende*-rühmale heidetakse ette lähtumist isiklikest materiaalistest huvidest, kellele vastandub *meie*-rühm, kes tegutseb omakasupüüdmatult.

Kuningriiklased ei hakka Riigikogusse pääsedes vürtspoodlikult mammonat koguma, vaid kaitsevad nõrku ja rõhutuid. (Sõltumatud Kuningriiklased, 1992)

Poliitilistes programmides kõneletakse paljude erinevate sotsiaalsete gruppide ning samuti laiemalt rahva või inimeste huvide nimel, kuna teksti autori eesmärgiks on võita võimalikult paljude lugejate poolehoid. Erinevate sotsiaalsete gruppide nimel

kõnelemine annab lugejatele võimaluse samastada end mingi rühmaga. Seeläbi näeb lugeja *meie*-rühma positiivses valguses, kuna *meie*-rühm tegutseb sotsiaalsete gruppide huvide nimel, kellega lugejad end samastavad. Seega erinevate sotsiaalsete gruppide huvide esiletõstmise kaudu näitab teksti autor iseend ning oma rühma positiivses valguses. Peamiselt tuuakse esile positiivseid muutusi, mida *meie*-rühm hakkab ellu viima. Seega võib järeldada, et oma huvi kahandamine on vahendiks, mille kaudu näitab autor *meie*-rühma positiivses valguses. Samuti näitab teise huvide nimel kõnelemine *meie*-rühma omakasupüüdmatutena.

Oma huvi kahandamise kaudu on võimalik luua vastandust *nende*-rühmale. *Nende*-rühmale vastandumine toimus vastupidiselt, kus *meie*-rühma nimel kirjutaja tõstab esile *nende*-rühma isiklikke huvisid. Rõhutades *nende*-rühma omakasupüüdlikkust on teksti autoril võimalik näidata lugejatele, et *nende*-rühma huvitab vaid isiklik kasu.

3.2. Aktiivse tegija puudumine poliitilistes programmides

Aktiivse tegija taandamine lausest on sobiv võte, kui tegijate vastutust ei taheta välja tuua. Sellist manipuleerivat keelekasutust võib iseloomulikuks pidada nii poliitikutele kui ka vastutajatele ning seda eriti just siis, kui räägitakse negatiivsetest asjadest või sündmustest. (Kasik 2008:14)

Poliitilistes programmides kasutatakse negatiivsetest sündmustest rääkides impersonalisatsiooni. Sellisel juhul ei ole aktiivse tegutseja rollis teksti autor ega *meie*-rühm, vaid abstraktsed mõisted lahendavad probleemseid olukordi. Samuti on siin näites rõhk *nende*-rühma kritiseerimisel. Teksti autor annab mõista, et *nende*-tehtu seostub korralageduse, vägivalda ning sisepoliitiliste probleemidega.

Riigivõim peab kiiresti suurendama eelarvelisi kulutusi vahava korralageduse peatamiseks. [---] Riigikogu ülesanne on mõista lõpuni hukka eelnevate aastate vägivaldaideoloogia. [---] Eelseisvad Riigikogu valimised ei lahenda kahjuks kõiki sisepoliitilisi probleeme ja vastasseise ega taga enam-vähem tasakaalustatud poliitiliste jõudude vahekorda Riigikogus. (Ettevõtjate Erakond, 1992)

Aktiivse tegija puudumine lausest ei ole iseloomulik ainult negatiivsetest sündmustest rääkides, vaid impersonalisatsiooni kasutatakse ka siis, kui rõhuasetus on tulevikulubadustel ning positiivsetel muudatustel. Kõneledes tulevikus aset leidvatest

positiivsetest muutustest, on autoril lihtne võita lugejate poolehoidu. Samas teksti autor on asetanud abstraktsed mõisted lubaja rolli ning seeläbi ei ole teksti autor ega *meie*-rühm antud lubadustega otseselt seotud. Teksti autoril on võimalik end hiljem vastutusest vabastada, kuna aktiivseteks tegutsejateks on siinkohal *riik* ja *seadused*.

Riik peab teenima oma kodanikku. [...] Seadused peaksid soodustama kultuuri toetamist ettevõtete poolt. (Eesti Kodanik, 1992)

Hilisemat vastutust on võimalik kahanda ka nominalisatsiooni kaudu, kuna nominalisatsioon toob kaasa protsessi osaliste väljajätmise ning sellega kaasneb vastutuse hämardumine (Kasik 2006: 124). Partington peab (2003: 14–15) nominalisatsiooni üheks viisiks, kuidas on autoril võimalik varjata olulist informatsiooni. Seega nominalisatsioonide kasutamine kannab endas ideoloogilisi tähendusi. Järgnevalt uurin *mine*-tuletisi, mis on moodustatud verbist ning analüüsin *mine*-nominalisatsiooni kasutamist tegija taandamise ja vastutuse hämardumise aspektidest.

Lähematel aastatel saab olema üheks tähtsaimaks riiklikuks majanduspoliitiliseks eesmärgiks uute töökohtade loomine ja töötajate ümberõpe. (Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei, 1992) Kriisi ületamine ja toimiva majanduse loomine nõuab aega ning arukat poliitikat. (Kindel Kodu, 1992)

Nendest lausetest võib näha, et aktiivne tegija on taandatud nominalisatsiooni abil ning seetõttu jääb varjatuks, kes loob uusi töökohi, ületab kriisi ning loob toimiva majanduse. Samuti tuleb siinkohal esile *nende*-rühma näitamine negatiivses valguses. Kindla Kodu valimisprogrammi (1992) näitelause kõneleb sellest, et *nende* tehtu juhtis ühiskonna kriisi ning *nende* juhitud majandus ei toimi.

Poliitilisi programme iseloomustab kartus midagi konkreetset lubada, kuna poliitikud vastutavad iga välja öeldud sõna eest. Siinkohal annab nominaalstiil oma abstraktsuse ja mitmetimõistetavusega poliitikutele võimaluse hiljem öeldust taganeda. (Rääk 2002: 117–118) Nominalisatsiooni puhul antakse protsesse edasi nimisõnaga, mitte verbiga, kuid rohke nominalisatsioon raskendab teksti lugemist, muudab laused pikaks ning keeruliseks. (Partington 2003: 15; Kasik 2006: 123) Nominaalstiilist on saanud võimukeele vahend: *mine*-tuletised valitsevad seal, kus tegusõna hõlbustaks teksti jälgimist ja mõistmist (Kerge 2005: 38).

Sellisteks printsiipideks on tootmise, sealhulgas põllumajandusliku maakasutuse reguleerimine maksupoliitika abil, kus ökoloogiliselt põhjendatud tootmispiirangutega kaasneb tootja maksukoormuse tunduv vähenemine. (Rohelised, 1992) Isamaa on veendunud, et riigieelarve tasakaalustamine eeldab kokkuhoidu, kõikide hetkel

teisejärguliste kulude kärpimist. Oluline on energia ja tooraine säästmine, kaubandusbilansi tasakaalustamine ja ekspordi soodustamine. (Isamaa, 1992)

Nominalisatsioonide kasutamine ei ole seotud konkreetsete lubadustega, seega rohkete nominalisatsioonide kasutamine annab teksti autorile võimaluse hiljem selgitada, miks niimoodi ei läinud. Sellisel juhul ei saa lugejaskond teksti autorit või *meie*-rühma seostada katteta lubadustega ning teksti autoril on võimalik vältida negatiivseid konnotatsioone, mis seostuksid *meie*-rühmaga.

Mida spetsiifilisem on tekst, seda rohkem nominaalfraase ja vähem verbe temas on (Kosekala 1998: 159; viidatud Rääk 2002: 116 järgi). Rääk kirjutab, et poliitiline programm on tekst, mis koostajate endi hinnangul peaks olema selge ja üheselt mõistetav. Kuid nominaalfraasid ja abstraktsed nominatsioonid muudavad teksti keeruliseks ja raskesti jälgitavaks (Rääk 2002: 116).

Aktiivse tegija puudumine iseloomustab eelkõige lauseid, mis räägivad negatiivsetest sündmustest. Sündmuste ja protsesside esitamine nii nagu asjad toimuksid iseenesest vähendab teksti autori vastutust. Aktiivse tegija taandamine lausest jätab lugejale mulje, et negatiivsed sündmused või olukorrad ei ole seotud *meie*-rühmaga.

Samuti annavad argumendid, milles puudub aktiivne tegija, kirjutajale võimaluse välja tuua ebasoodsad olukorrad, mis on kellegi teise poolt põhjustatud. Seeläbi toimub ka *meie-nemad* vastanduse konstrueerimine, kuna hoolimata aktiivse tegutseja puudumisest on siiski võimaik näidata, et negatiivsed sündmused ning halb olukord on kellegi teise poolt põhjustatud.

3.3. Äärmusliku sõnavara kasutamine poliitilistes programmides

Äärmusliku sõnava all leiavad käsitlemist eelkõige adverbid, millega teksti autor rõhutab, et tema arvamus, tegutsemisviis või lahendus mõnele probleemsele olukorrale on ainuõige. Samuti käsitlen äärmusliku sõnavarana kategoorilisi ning liialdavaid omadussõnu.

Äärmusliku sõnavara kasutamine on üks otsesemaid lugeja mõjutamise võtteid, kuna äärmusliku sõnavara kasutades mõjub öeldu intensiivsemalt. Isegi adverbid nagu näiteks *iga kord*, *mitte kunagi*, *täiesti* ning *pidevalt* muudavad öeldu mõjusaks (Kuldnokk 2011: 29). Teisalt ei tasu äärmuste kasutamisega liialdada, kuna need võivad hakata lugejat ärritama ning seetõttu võib argumentatsiooni usutavus väheneda (Jokinen

1999: 152; viidatud Kuldnokk 2011: 29 järgi).

Argumentidele võidakse mõjusust lisada adverbide kaudu, millega teksti autor rõhutab *nende*-rühma negatiivset tegevust. Järgnev näide toob välja, et *nende*-rühma tegevuses oli ainult üks positiivne asi ning kõik ülejäänud oli halb. Samuti tuleb siin näites esile *meie-nemad* vastandus, kus autor näeb *nende*-rühmana Nõukogude võimu.

Rahuldav haridustase on Eesti ainuke positiivsete elementidega pärand nõukogude koloniaalimpeeriumi päevilt. (Eesti Kodanik, 1992)

Järgnevas näites toetab teksti autor oma arvamust adverbiga *sageli*, mis näitab, et ebasoodne olukord ei ole üksikjuhus, vaid pidev puudujääk *nende*-rühma tegevuses. *Kuritegevus, eriti organiseeritud vormis, on kujunenud karistamatuks. Riigiorganid on selle vastu võitlemisel abitud ja saamatud. Sageli on politsei üksnes toimunu fikseerija rollis. (Ettevõtjate Erakond, 1992)*

Samuti on adverbide kasutamisega võimalik rõhutada *meie*-rühma positiivseid kavatsusi. Järgnevas näites rõhutab teksti autor, et *üksnes meie* valimisliidu eesmärk (luua põhjamaade tüüpi kuningriik) toob majandusliku õitsengu ning tagab idanaabriga igavese sõpruse ja rahu.

Kuningriiklased ei hakka väitma, et majanduslik õitseng võib saabuda enne, kui on tagatud riiklik stabiilsus, õiglus ja turvatunne. Viimast võib meie meelest tagada üksnes põhjamaade tüüpi kuningriik. Kuningriiklased ei hakka väitma, et idanaabriga on tagatud igavene sõprus ja rahu. Viimast võivad meie meelest tagada üksnes kuninglikud perekonnasidemed põhjamaade kuningriikidega. (Sõltumatud Kuningriiklased, 1992)

Maailma representeerimine sõnavara kaudu põhineb hinnangulisusel ning tekstis kasutava sõnavaraga võib luua negatiivsust või positiivsust. Samuti konstrueerib hinnangute andmine kirjutajale asjatundja rolli, mille kaudu on teksti autoril võimalik lugejat oma seisukohtades veenda. (Kasik 2008: 40).

Ka analüüsitud tekstides tuli äärmusliku sõnavara mõjutamisfunktsioon esile mitteneutraalsete omadussõnade kasutamises, mille kaudu autor andis hinnangu *nende*-rühma tegevusele. Näiteks lausega *Eesti majandus on katastroofilises olukorras* Isamaa (1992) valimisprogrammist annab autor kategoorilise ja negatiivsust rõhutava hinnangu Eesti majanduse olukorrale. Selline argument sisaldab ka lisatähendust, millega teksti autor näitab, et *meie*-rühm ei ole halva majandusliku olukorraga seotud, vaid hindab kellegi teise poolt põhjustatud olukorda.

Sõnavara valik on seotud vaatepunkti valikuga. Teksti koostaja esitab sõnumi

mingit vaatepunktist ning vaatepunkti valimine tähendab objektiivse kirjelduse võimatust. (Kasik 2008: 17) Sealjuures on teksti autoril võimalik oma vaatepunkti rõhutada äärmuslik sõnavara kaudu. Äärmuste kasutamine aitab *meie*-rühma nimel kõneleval autoril veenda lugejat selles, et *nende*-rühma tegevuses on palju negatiivset. Samuti on *meie*-rühma autoril võimalik rõhutada *meie* positiivseid kavatsusi ja omadusi. Äärmusliku sõnavara kaudu esitab autor kategoorilisi väiteid ning rõhutab *nende* negatiivseid jooni ja *meie* positiivseid tunnuseid või eesmäärke.

3.4. Nimetamine ja kategoriseerimine poliitilistes programmides

Reet Kasik (2008: 24) on öelnud, et *meie*-kategooria kasutamise puhul on tegu selge ja äratuntava mõjutamisstrateegiaga. *Meie*-vormi eesmärgiks on ühendada teksti autor lugejaskonnaga. Seega ühe eristusprintsipiina võib välja tuua *meie*-retoorika, mille eesmärgiks on ühendada *sina* ja *mina*. *Meie*-retoorika, kus teksti autori eesmärgiks on ühendada *sina* ja *mina*, annab lugejale mõista, et teksti autor on just teda silmas pidanud. Selline lähenemine mõjub personaalselt ning osutab lugeja ja kirjutaja kokkukuuluvusele.

Kas sina ja mina leiame tööd? [---] Kuidas muutuda ja ometi jääda-saada iseendaks? Koos sinuga saame sellegagi hakkama. Me kaitseme rahvuskultuuri ning kodueestlaste väarikust. (Rahvarinne, 1992)

Lisaks on poliitilistele programmidele omane ka laiem lähenemine, kus samuti on autori eesmärgiks ühendada *meie*-rühm ja lugejaskond. *Meie*-retoorikaga on võimalik kaasata lugejaskonda, kui lugejate arvamus ühtib kirjutaja arvamusel. Kõigis analüüsitud poliitilistes programmides esines konstruktsioone nagu näiteks *oleme veendunud, me arvame, peame oluliseks, me näeme*.

Ka suhteliselt sisutühjad laused, mis ei anna konkreetseid lubadusi ega esita probleemse olukorra lahendamiseks tegutsemiskava, annavad tänu *meie*-retoorikale lugejale samastamisvõimaluse (Räak 2002: 122). Lause Mõõdukate (1992) valimisprogrammist *Meie erilist hoolt ja muret pälvivad hariduse ja kultuuri saatus, talude taassünd ning meie laste tulevik* ei anna küll lubadusi, kuid lugejal on võimalik end teksti autori seisukohaga samastada, kuna ka lugeja võib muretseda hariduse ja kultuuri olukorra pärast.

Meie-vormi kasutamisega viidatakse ka *meie*-rühmale kui valimisliidule. Sellise

meie-vormi kasutamise eesmärgiks on näidata *meie*-rühma positiivses valguses, kuna *meie*-vormi kasutades tuuakse esile positiivseid muutusi, mida *meie*-rühm kui valimisliit hakkab võimule saades ellu viima.

Oleme teoinimeste valimisliit. [---] Me taotleme, et Eesti kodus valitseks ausus, õiglus, vaimsus, ligimesearmastus ja lugupidamine oma vanemate vastu. (Kindel Kodu, 1992)

Vastupidiselt ühtse *meie*-rühma konstrueerimisele, mis jätab mulje valimisliidust kui ühtsest tervikust, on poliitilistes programmides välja toodud erinevad sotsiaalsed grupid, kes moodustavad *meie*-rühma ning kuuluvad valimisliitu. Rõhutades *meie*-rühma kuuluvaid sotsiaalseid gruppe, on ka lugejal end kergem mingi sotsiaalse grupiga samastada ning seeläbi olla osa *meie*-rühmast.

Mõõdukate saadikukandidaatide hulgas on taluperemehi ja -perenaisi, insenere ja arste, üliõpilasi, teadlasi ja kirjanikke. (Mõõdukad, 1992)

Meie-retoorika kasutamine loob ka identiteete ning määrab grupikuuluvust. *Meie*-retoorika abil on teksti autoril võimalik määrata osalised, kes kuuluvad *meie* hulka ning kes jäävad *meie*-rühmast välja ning moodustavad *nende*-rühma. (Rääk 2002: 122) *Meie* kui ühise identiteedi konstrueerimise vahend hõlmab järgnevas näites eesti rahvast, kodumaad, meie traditsioone ja kultuuri. Sarnaseid tähelepanekuid on teinud ka Inga Kukk, kus on tõlgendanud *meie*-vormi kasutamist kui rahvusliku ideoloogia väljendust, mille kohaselt n-ö unistuste Eesti on üherahvuseline ja ükskeelne rahvusriik. (Kukk 1999; viidatud Kasik 2008: 24 järgi). Samuti tuleb siin näites esile vastandumine *nende*-rühmale. *Nende*-rühma esitatakse homogeense rühmana, mille määratlemise aluseks on iseloomustav kategooria *võõras*.

Eesti on meie kodu ja Eesti on tervik. Meie kodu seinad – piirid – peavad olema kindlalt kaitstud. [---] Meie kodumaal pole kohta võõra riigi vägedel. (Kindel Kodu, 1992)

Järgmises näites vastandutakse *nende*-rühmale kui Vene vägedele, kellele viidatakse kui ühtsele rühmale ning keda seostatakse Vene riigiga.

Paljud tänased raskused on seotud Eesti okupeerimise ja koloniseerimise tagajärgedega. [---] Vene väed peavad Eestist lahkuma tingimusteta. Eesti ei tohi mingil juhul alla kirjutada ühelegi lepingule, millega seadustatakse Vene vägede kas või ajutine viibimine Eestis. Venemaalt tuleb nõuda endise N. Liidu vägede poolt tekitatud kahjude hüvitamist. (Isamaa, 1992)

Eelnevad näited vastandumisest *nende*-rühmale põhinesid vastandumisel

homogeensele rühmale (*võõra riigi väed, Vene väed*). Samuti on võimalik vastandumine abstraktsetele kategooriatele nagu näiteks Nõukogude võim või ideoloogia, millesse *meie*-rühm suhtub negatiivselt. Sellisel juhul on *nende*-rühma määratlemise aluseks võõras ideoloogia (kommunism, totalitaarne riigivalitsemise ideoloogia).

20. septembril 1992. aastal on Eesti Vabariigi kodanikel võimalus otsustada, kas võimule jäävad endised kommunistid või hakkavad Eesti asju otsustama professionaalsed, rahvuslikult mõtlevad inimesed. (Isamaa, 1992) Eesti välispoliitilise tegevuse põhimõtteks peab olema suhtuda tõrjuvalt nendesse riikidesse, millised propageerivad totalitaarset riigivalitsemise ideoloogiat. (Ettevõtjate Erakond, 1992)

Samuti vastandutakse *nende*-rühmale kui mitte-eestlastele. Mitte-eestlastele viidatakse kui homogeensele rühmale, kuid vormiliselt määratakse nad erituse kaudu – mitte kes nad on, vaid kes nad ei ole. (Kukk 1999; viidatud Kasik 2008: 21 järgi) Eituse kaudu identifitseeritakse mitte-eestlasi päritolu (muulased, mittekodanikud, mitte-eestlased) ja keele (venekeelne ühiskond, muukeelne ühiskond) alusel. Siinkohal tuleb esile oma ja võõra eristus, mille kohta etnoloog Ene Kõresaar (2006: 154) on öelnud, et võõra mentaliteeti vastandatakse eestlaste omale ning seda ei võeta omaks.

Meil on tõsiseid probleeme suhtlemisel muukeelse ühiskonnaga. Selle liigne arvukus ei luba niipea saavutada sisepoliitilist tasakaalu. Sotsiaalsed, majandusalased ja poliitilised pinged on paratamatus. Muukeelse elanikkonna täielik sidumine Eesti ühiskonnaga ei ole võimalik (Ettevõtjate Erakond, 1992)

Nende-rühma kuuluvatel mitte-eestlastel on probleeme eestikeelse ühiskonnaga suhtlemisel, kuna mitte-eestlasi nähakse rühmana, keda iseloomustab võõras keel ja kultuur. Selline eristus loob pildi muulastest kui kultuuriliselt vastvõetamatust võõrast (Kõresaar 2006: 154).

Reet Kasik on öelnud, et sotsiaalset kommunikatsiooni nähakse areenina, kus eri diskursused võistlevad omavahel sellepärast, milline neist kuuldavaks saab. Mingil hetkel saab üks diskursus valitsevaks ja teised jäävad selle varju. (Kasik 2002: 77). Kuna valimisprogrammide näol on tegemist poliitiliste tekstidega, mis on seotud võimuvõitlusega, siis oleks loogiline eeldada, et valimisprogrammides konstrueeritakse ka vastandust *nende*-rühmale kui konkureerivale erakonnale, valimisliidule või parteile. Kuid siinkohal võib välja tuua, et vastandumist *nende*-rühmale kui konkureerivale erakonnale esile ei tulnud. Seda eelkõige seetõttu, et 1992. aasta riigikogu valimistel kandideerivad valimisliidud, erakonnad ja parteid ei olnud varem võimul olnud ning tulid esmakordselt areenile 1992. aastal.

Meie-retoorika kasutamisel võib eristada kitsamat ja laiemat lähenemist. *Meie*-retoorika kasutamisega luuakse kokkukuuluvustunne *sinu* ja *minu* ehk kirjutaja ja lugeja vahel, mis annab märku isiklikumast lähenemisest lugejale. Samuti on võimalik *meie*-retoorikaga rõhutada *meie*-rühma ja lugejaskonna ühtsust. *Meie*-retoorika, mis ühendab *meie*-rühma ja laiema lugejaskonna on eriti tõhus siis, kui lugeja arvamus ühtib *meie*-rühma nimel kirjutaja arvamusel. Hoopis erinev *meie*-kasutus iseloomustab olukorda, kus *meie* tähistab valimisliitu, erakonda või parteid. Sellisel juhul kirjutab teksti autor *meie*-rühma nimel ning toob välja positiivsed muutused, mis tänu *meie*-rühma tegevusele toimuma hakkavad.

Vastandumises *nende*-rühmale võib eristada kolme aspekti: vastandumine Vene vägedele või võõra riigi vägedele, vastandumine Nõukogude ideoloogiale ning ühiskondlikule korrale ning vastandumine muukeelsele elanikkonnale. Kõigi kolme kategooria ühise eristusprintsipiina võib esile tuua vastandumise kultuuriliselt võõrale *nende*-rühmale. Selliseid *meie-nemad* vastandusi loodi eelkõige seetõttu, kuna kõik valimisprogrammid olid üheks eesmärgiks seadnud ühtse rahvusriigi taastamise.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli uurida, kuidas 1992. aasta poliitilistes programmides argumenteerimisvõtete kaudu *meie-nemad* vastandust konstrueeritakse. Argumenteerimisvõtete analüüsimisel lähtusin neljast võttest: oma huvi kahandamine, aktiivse tegija puudumine, äärmuste kasutamine ning nimetamine ja kategoriseerimine. Allikmaterjaliks valisin 1992. aasta valimisprogrammid, mis olid kirjutatud 1992. aasta riigikogu valimiste jaoks. Valimisse kuulus 9 valimisprogrammi valimisliitudel, erakondadel ja parteidel.

Uurimismeetodina kasutasin kriitilist diskursuseanalüüsi, mis on oma olemuselt kolmeastmeline. Samuti otsisin oma töös vastust kolmele peamisele uurimisküsimusele: kuidas argumenteerimisvõtete kaudu *meie-nemad* vastandust konstrueeritakse, keda nähakse *meie*-rühma kuuluvatena ja kellele vastandutakse ning miks selliseid *meie-nemad* vastandusi poliitilistes tekstides luuakse.

Poliitiliste programmide analüüsimisel tuli välja, et oma huvi kahandamise peamiseks eesmärgiks on näidata *meie*-rühma positiivses valguses. Valimisprogrammides tõsteti esile erinevate sotsiaalsete gruppide huvisid, kuid samas kõneleti ka laiemalt rahva või inimeste huvide nimel. Oma huvi kahandamisega näitab teksti autor, et *meie*-rühm ei lähtu omakasust. Tõstes esile *nende*-rühma omakasupüüdlikke ning isiklikest huvidest lähtuvaid eesmärke, näitas *meie*-rühma autor *nende*-rühma negatiivses valguses.

Aktiivse tegija puudumine täitis poliitilistes programmides kolme eesmärgi. Aktiivse tegija taandamisega lausetest edastas teksti autor negatiivseid sündmusi nii nagu need ei ole *meie*-rühmaga seotud ning seeläbi andis teksti autor lugejaskonnale teada, et negatiivsed sündmused või olukorras on kellegi teise poolt põhjustatud. Samuti hajub aktiivse tegija puudumise tõttu vastutus ning autoril on võimalik hiljem oma sõnadest taganeda. Peale selle konstrueerib aktiivse tegija puudumine lausetest *meie*-head ja *nemad*-pahad vastandust, kuid sealjuures jääb varju, keda nähakse *nende*-rühma kuuluvatena.

Äärmuste kasutamine andis teksti autorile võimaluse rõhutada *meie*-rühma positiivseid tegusid ning *nende*-rühma negatiivseid jooni. Jällegi tuleb esile *meie*-head ja *nemad*-pahad vastandus.

Nimetamise ja kategoriseerimise analüüsimine poliitilistes programmides andis

võimaluse vastata küsimusele, keda nähakse *meie*-rühma kuuluvatena ning kes on *nende*-rühma liikmed ning milliste kategooriatega *meie*- ja *nende*-rühmad seostuvad.

Meie-rühm ühendab lugeja ja kirjutaja, mis kõneleb isiklikumast lähenemisest igale lugejale. Samuti tuli esile ka laiem lähenemine, kus *meie* tähistas teksti autori taga olevat valimisliitu, erakonda või parteid ning kogu lugejaskonda. Samuti esines *meie* valimisliidu, erakonna või partei tähenduses. *Meie* kui lugeja ja kirjutaja ning *meie* kui *meie*-rühma ja lugejaskonna ühendamise ühiseks teguriks on ühise identiteedi konstrueerimine. Teksti autori eesmärgiks oli lugeja veenmine, et ta on osa *meie*-rühmast. *Meie* kui valimisliidu, erakonna või partei eesmärgiks oli näidata, et tänu *meie* tegevusele hakkavad toimuma positiivsed muutused ja protsessid. *Nende*-rühma liikmeskonda kuulusid Vene väed ja muukeelne elanikkond. Samuti nähti *nende*-rühma kuuluvat abstraktset kategooriat nagu Nõukogude ideoloogia ja ühiskondlik kord.

Poliitiliste programmide analüüsi tulemusena võib öelda, et *meie-nemad* vastandusi konstrueeritakse, kuna valimisprogrammid koostatakse potentsiaalsete valijate mõjutamiseks ning lugejaskonna poolehoidu võitmiseks. Oma huvi kahandamisega tõstetakse esile sotsiaalsete gruppide ja rahva ehk võimalike valijate huve, aktiivse tegija taandamisega näidatakse, et *meie*-rühm ei ole negatiivsete sündmustega seotud ning kavatseb olukorda parandada, äärmusliku sõnavara kaudu rõhutatakse *meie*-rühma tugevusi ning tuuakse esile *nende*-rühma nõrkused. Seeläbi luuakse *meie*-rühmale positiivne ning omakasupüüdmatu kuvand, lugejaskonnale näidatakse, et *meie*-rühm seisab lugejate huvide eest, ning *nende*-rühm on orienteeritud omakasule ning on vastutav kõige negatiivse eest.

Kirjandus

- Dijk, Teun A. van* 1996. What is Political Discourse Analysis? – Belgian Journal of Linguistics, Vol 11, pp. 11–52.
- Dijk, Teun A. van* 2005. Ideoloogia. Multidistsiplinaarne käsitlus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Fairclough, Norman* 2001. Language and Power. London: Longman.
- Fairclough, Norman* 1992. Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press.
- Fowler, Roger* 1996. Linguistic Criticism. Second Edition. New York: Oxford University Press.
- Gruber, Helmut* 1993. Political Language and Textual Vagueness. Pragmatics, Vol 3, No 1, pp. 1–28.
- Halliday, Michael Alexander Kirkwood* 1994. An Introduction to Functional Grammar. Second Editon. London: Edwars Arnold.
- Hennoste, Tiit* 2002. Keelekasutuse uurimine. – Emakeele Seltsi aastaraamat nr 48, lk 217–262.
- Kasik, Reet* 1996. Keeleline mõjutamine reklaamis. – Keel ja Kirjandus nr 2, lk 100–105.
- Kasik, Reet* 2000. Reklaamikeel tekstiliigina. – Eesti keele allkeeled. Toim. T. Hennoste. Tartu ülikooli eesti keele õppetooli toimetised nr 16, lk 111–127. Tartu.
- Kasik, Reet* 2002. Tekstil on mitu palet. – Tekstid ja taustad. Artikleid tekstianalüüsist. Tartu ülikooli õppetooli toimetised nr 23, lk 7–11.
- Kasik, Reet* 2002a. Lingvistiline tekstianalüüs. – Teoreetiline keeleteadus Eestis. Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised nr 4, lk 74–88.
- Kasik, Reet* 2002b. Tekstiuurimine Eestis. – Keel ja Kirjandus nr 4, lk 262 – 263.
- Kasik, Reet* 2006. Nominalisatsioon meediauudiste tekstimoodustusvõttena. – Keel ja Kirjandus, nr 2, lk 122–134.
- Kasik, Reet* 2007. Sissejuhatus tekstiõpetusse. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kasik, Reet* 2008. Meediateksti analüüs: eesmärgid ja metoodika. – Meediatekstide keeleteadus ja selle sotsiokultuurilised eesmärgid. Tekstid ja taustad nr 5, lk 10–43.
- Kerge, Krista* 2005. Nominalisatsioon ja nominaalstiil. – Oma Keel, nr 2, lk 37–41.
- Kukk, Inga* 1999. Eesti rahvuspoliitika osaliste esitamine meedias. Kriitiline tekstianalüüs. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele õppetoolis. Tartu: Tartu

Ülikool.

Kukk, Inga 2000. Poliitilise teksti tunnused ja analüüsivõimalused. – Eesti keele allkeeled, lk 128–137.

Kukk, Inga 2001. Eesti rahvuspoliitika osalised ajalehetekstides – kriitiline tekstianalüüs. – Keele kannul. Pühendusteos Mati Ereli 60. sünnipäevaks 12. märtsil 2001. Koost. ja toim. R. Kasik. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised nr, 17, lk 146 – 165.

Kuldnokk, Karen 2011. Militaarne retoorika. Argumentatsioon ja keeleline mõjutamine Eesti kaitsepoliitilises diskursuses. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Kõresaar, Ene 2006. Mäletamise kultuurist eestlaste elulugudes: Nõukogude okupatsioon kui „mälufilter“. – Vikerraar nr 4–5, lk 150–159.

Lepajõe, Kersti 2002. Argumenteerimisoskusest eksamikirjandite põhjal. – Keel ja Kirjandus nr 4, lk 269–274.

Lepajõe, Kersti 2011. Kirjand kui tekstiliik. Riigieksamikirjandite tekstuaalsed, retoorilised ja diskursiivsed omadused. Doktoritöö. Tartu: Tartu ülikool.

Lepajõe, Kersti 2011a. Argumenteeriva teksti iseärasused ja keelelised tunnused. Gümnaasiumi valdkonnaraamat. Eesti keel ja kirjandus.

Lepajõe, Kersti 2012. Argumenteerimisvõtted riigieksamikirjandites. Eesti Rakenduslingvistika Ühingu Aastaraamat nr 8, lk 123–138.

Mölder, Martin 2012. Eesti erakondade valimisprogrammide iseloomustus 1999–2011. – Riigikogu valimised 2011. Toim. Rein Toomla. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 74–115.

Paljusalu, Renate 1999. Deiktikud eesti keeles. Tartu: Tartu Ülikool. [Doktoritöö]. Tartu.

Potter, Jonathan 1996. Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.

O'Halloran, Kieran 2006. Critical Discourse Analysis and Language Cognition. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Rääk, Kristjan 2001. Poliitiliste programmide keelest. Bakalaureusetöö. Käsikiri TPÜ eesti keele õppetoolis. Tallinn: TPÜ.

Rääk, Kristjan 2002. Poliitiliste programmide keel. – Tekstid ja taustad. Artikleid tekstianalüüsist, lk 115–127.

Sarapuu, Kathy 2006. Suhtlustasandi tähendused ajalehtede juhtkirjades. Kriitiline tekstianalüüs. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Ventsel, Andreas 2010. „Meie“ konstrueerimise Eesti poliitilises retoorikas 1940.–1953. a. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Volkens, Andrea 2007. Strengths and Weaknesses of Approaches to Measuring Policy Positions of Parties. Electoral studies Vol 26 No 1, pp. 108–120.

Internetiallikad

Erakonnaseadus 1994. <https://www.riigiteataja.ee/akt/127062012007> (Vaadatud 05.06.2014)

Estonian National Election Study. www.enes.ee (Vaadatud 29.05.2014)

Mölder, Martin 2011. Valimisprogrammid aastatel 1999–2011. – Sirp 17. nov., nr 43. http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=13392:valimisprogrammid-aastatel-19992011&catid=9:sotsiaalia&Itemid=13&issue=3369 (Vaadatud 14.05.2014)

Näitematerjal

Eesti Kodanik 1992.

Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei 1992.

Ettevõtjate Erakond 1992.

Isamaa 1992.

Kindel Kodu 1992.

Möödukad 1992.

Rahvarinne 1992.

Rohelised 1992.

Sõltumatud Kuningriiklased 1992.

Summary

The construction of opposition between *we* and *them* based on political programs from 1992

The aim of my BA thesis is to explore how the opposition between *we* and *them* is constructed by argumentation techniques on the example of political programs from 1992, focusing on four argumentation techniques: reducing your interest, lack of an active agent, using extreme vocabulary, naming and categorizing. This thesis is placed in the context of critical text analysis and is based on the idea that texts are loaded with ideologies and manipulate its readers. The research method used in this work is critical discourse analysis.

The first chapter of the thesis is an introduction, which introduces terminology, provides an overview of earlier research and methodology. The second chapter focuses on theoretical material. This chapter gives an overview on characteristic features of political texts, critical text analysis and four argumentation techniques whereupon the analysis is based. Chapter three is analysis, which is based on nine political programs. First, I describe author's linguistic choices focusing on four argumentation techniques mentioned above. In the second phase I study how *we* and *them* are represented and how opposition between *we* and *them* is constructed. In addition, I bring forth who belong to *we* and who constitute *them*. Finally, I explain why those *we* and *them* oppositions are constructed.

As a result of analysis, I can bring forth that reducing your interest is mainly used to represent *we* group positively. Lack of an active agent had three main goals. First, negative events were represented like they are not connected with *we* group. Secondly, it was possible to scatter responsibility of a writer and it also constructs *we*–good and *them*–bad opposition. Through extreme vocabulary text's author emphasized positive features of a *we* group and negative features of a *them* group, which also constructs *we*–good and *them*–bad opposition.

Analysing naming and categorizing showed who were seen as *we* and *them* groups. First, *we* stands for writer and reader which shows personal approach to readers. Also, *we* can unify party and readership. In addition, *we* stood for party only. *Them* groups was seen as Russian army, abstract category as Soviet ideology and foreigners.

Those oppositions between *we* and *them* were constructed because political programs are written to influence readers and potential voters. Through these argumentation techniques it was possible to display *we* group linked with positive occurrences and *them* group related to negative events. *Them* was seen as cultural strangers who contrast to *we* and who will never be embraced.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Merlin Tiit (49108184234)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Meie-nemad vastanduse konstrueerimine 1992. aasta poliitiliste programmide näitel“, mille juhendaja on Birute Klaas-Lang ja kaasjuhendaja on Kristiina Praakli.
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 18.05.2014

Merlin Tiit